

# Axel var idiot

## - funderings- och diskussionsfrågor samt fördjupningsuppgifter

Ämne: SO, Historia

Årskurs: 7-9, gymn

Lektionstyp: reflektion, diskussion, informationssökning, presentation, skrivuppgift

Lektionsåtgång: 2-5

### Introduktion

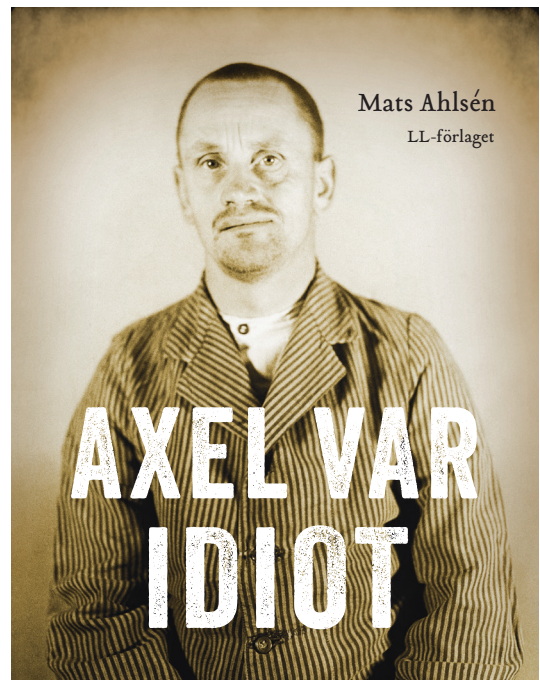
Boken Axel var idiot handlar om Axel som föddes med en utvecklingsstörning. Man får följa Axels liv och får samtidigt en bild av hur det var att leva med utvecklingsstörning i 1900-talets Sverige.

För att eleverna ska få en förståelse för bokens handling är det bra att inleda med att kort diskutera titeln och framför allt ordet idiot.

Låt eleverna fundera över följande frågor:

1. Utifrån titeln Axel var en idiot, vad tror du att boken kommer att handla om?
2. Vad betyder ordet idiot idag?  
Ge exempel på meningar där du skulle använda ordet.
3. Vilken betydelse har ordet idiot i titeln?

Det kan också vara viktigt att diskutera skillnaden mellan sakprosa och skönlitteratur och visa på att Axel var idiot till viss del bygger på olika typer av historiskt källmaterial (brev, journalutdrag, fotografier).



*Den här lektionen är skriven av Jenny Edvardsson.*

*Jenny är lärare i svenska och historia på Wendesgymnasiet i Kristianstad.*

*Läs gärna mer på hennes blogg: [jennypawendes.blogspot.se](http://jennypawendes.blogspot.se)*

## MTM:s skolwebb

[mtm.se/skola](http://mtm.se/skola)

## 2. Funderingsfrågor/diskussionsfrågor

### Till kapitlet Ett snällt barn:

1. Vad får vi veta om det nyfödda barnet?
2. Varför tycker Sundgren att Otto är lat?
3. Vilken lön får Otto för sitt jobb?

### Till kapitlet Ett stilla dop:

1. Vilka namn får den nyfödda sonen?
2. I kapitlet talas det om statare, dräng och piga.  
Vad innebar det att vara statare, dräng och piga?

Ta reda på fakta om dessa yrken.

Till din hjälp har du t ex artikeln

Statarnas hårda liv i Populär historia

(<http://www.popularhistoria.se/artiklar/statarnas-harda-liv/>)

samt Statarmuseet (<http://statarmuseet.com/statare-vad-var-det/>).

### Till kapitlet Axels enda skrik:

1. Varför lindar mamma Alfhild in Axel i bandage?
2. När skriker Axel?
3. Vad är det för konstigt som händer med Axel?

### Till kapitlet Alfhilds idé:

1. Alfhild och Otto byter liv. Vart flyttar de och vilka blir deras nya arbetsuppgifter?

### Till kapitlet Skola för idioter:

1. Vad hjälper Fattigvården till med?

### Till kapitlet Operationen:

1. Axel får flytta. Vart flyttar han?
2. Vad innebär det att vara husmor?

Svaret kan inte utläsas ur texten utan här behöver du ta hjälp av andra böcker eller faktasidor på internet.

### Till kapitlet Sången om katten:

1. Vad händer när Axel blir rädd?
2. Vem är Bror?
3. Läkaren säger till Otto och Alfhild att de ska glömma Axel.  
Varför tycker läkaren att de ska glömma sin son, tror du?

### Till kapitel Den vassa kniven:

1. När Axel är 25 år händer det något som gör att han är rädd för läkare resten av sitt liv.  
Vad är det som händer?  
Varför gjorde man så, tror du?

**Till kapitlet Skrik och bråk:**

1. Varför kallas Axel för Djursholm?
2. Hur behandlas Axel på Vipeholm?

**Till kapitlet Axels uppgift:**

1. Vad är flitkaffe?
2. Vilka får flitkaffe?
3. Vad innebär det att repa trassel?

**Till kapitlet Kriget är här:**

1. Hur påverkar andra världskriget livet på Vipeholm?  
Ge exempel från texten.

**Till kapitlet Svarta tänder och Experimentet:**

1. Vilket experiment är det Axel ska vara med i?
2. Vilket resultat ger experimentet?

**Till kapitlet Axels skador:**

1. Varför har Axel skador på kroppen?

**Till kapitlet Hemligheten:**

1. Vad berättar Otto på sin 80-årsdag?

**Till kapitlet Första besöket:**

1. År 1954 får Axel besök. Vilka besöker honom?
2. Hur upplever Axel besöket?

**Till kapitlet Familjen:**

1. När Axel får flytta till Östhammars vårdhem förändras hans liv på många sätt.  
Ge några exempel.

## 3. Arbeta vidare

### A) Olika begrepp

Efter att ha läst boken Axel var idiot får man reda på hur det kunde vara att leva med en utvecklingsstörning i Sverige under 1900-talet. Man får också reda på att olika ord/begrepp använts för att beskriva de människor som inte kunnat klassas som "normala".

I boken nämns t ex idiot, sinnesslö, psykiskt efterbliven.

Din uppgift blir att ta reda på vilka olika ord/begrepp som använts, när de använts samt vad det är som gjort att man bytt ut/ändrat dem.

Till din hjälp har du bl a [www.fub.se](http://www.fub.se) (För barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning) och

<http://www.nordiskamuseet.se/kunskapsomraden/perspektiv-pa-funktionsnedsattning> (Nordiska museets kunskapsområde: Perspektiv på funktionsnedsättning).

Sammanställ dina svar i en tidslinje. Du kan använda papper och penna eller digitala tidslinjer som Timetoast ([www.timetoast.com](http://www.timetoast.com)) eller Popplet ([www.popplet.com](http://www.popplet.com)).

### B) Sjukhem och skolor för utvecklingsstörda

I boken nämns flera olika skolor och sjukhus som Axel placeras på.

Slagsta idiotskola, Stockholms sinnesslöanstalt i Östhammar, Vipeholms sjukhus, Östhammars vårdhem och Björnkulla i Huddinge. Dessa har funnits i verkligheten.

**Välj ut en av dem och ta reda på fakta.**

Besvara t ex frågorna:

Vilka placerades på skolan/hemmet?

När startade skolan/hemmet?

Hur många var inskrivna?

Vad fick de inskrivna göra på skolan/hemmet?

När stängdes skolan/hemmet?

Vad används byggnaden till idag?

Du kan också välja att ta reda på fakta om en skola/ett hem som funnits i ditt närområde och då kan du kanske också få till ett besök för att fotografera och se det i verkligheten.

## C) Tvångssterilisering i Sverige

I Sverige har det förekommit tvångssteriliseringar och i boken utsätts Axel för detta (se kapitlet *Den vassa kniven*).

Vad innebär en tvångssterilisering?

Ta reda på bakgrunden till tvångssteriliseringarna i Sverige.

Varför genomfördes de?

Ta också reda på under vilka år steriliseringarna genomfördes, vilka som utsattes samt hur många som drabbades i Sverige.

Fundera sedan vidare.

Vem ansvarade för tvångssteriliseringarna?

Finns det någon som man idag kan ställa till svars för tvångssteriliseringarna?

Vem/vilka i så fall?

Argumentera för din ståndpunkt.

Håll ett kort argumenterande anförande för dina klasskompisar alternativt skriv en insändare som du läser upp för dina klasskompisar.

Är du osäker på hur du bygger upp ett tal/anförande kan du ta hjälp av en kort film som finns på Youtube

Den retoriska arbetsprocessen partesmodellen ([https://youtu.be/uhDNdr\\_O\\_fY](https://youtu.be/uhDNdr_O_fY)).

Behöver du tips på hur man skriver en insändare kan du ta hjälp av Skrivarskolan som är framtagen av Mediekompass (<http://www.mediekompass.se/skrivarskola/>).

## Alfhilds idé

Familjen Bergman är fattig och har två barn som måste få mat och kläder. De kanske inte har råd att ha kvar Axel. Om Alfhild kunde få ett arbete skulle de tjäna mer pengar.

Alfhild skriver brev till sin mamma Johanna i Djursholm. Johanna skriver tillbaka och berättar att Alfhild kan få arbete.

Det finns många rika människor i Djursholm som vill ha hjälp med tvätt och städning.

Det kan Alfhild göra.

Otto kan också få ett arbete i Djursholm.

Efter några månader och många brev är det bestämt. Familjen Bergman byter liv.

Otto blir arbetare på elverket i Djursholm.

Alfhild blir tvätterska och städerska.

Hennes mamma Johanna säger

att hon kan ta hand om Axel, idioten.

Johanna bor i närheten och hjälper gärna till.

Det är höst år 1905.



## Skola för idioter

Otto Bergman sitter på en stol framför vedspisen.

Hans kläder är grova och smutsiga.

Spisen är glödande varm.

Axel sitter på golvet.

Han ser när Alfhild öppnar luckan i spisen och lägger in mer ved.

Axel ser elden dansa därinne.

Det är inte ofta Axel och Otto sitter tillsammans.

Otto arbetar nästan alltid.

Han tittar ner på sin son som

sträcker ut sina smala vita ben.

Han har inga byxor, bara en liten klänning, en kolt.

Han pratar hela tiden.

Eller sjunger han?

– Omomomomom, låter det.

Alfhild lägger in mer ved i spisen.

Det är skönt när Otto och Axel är tillsammans.

Då kan hon få lite lugn och ro.

Hon skulle vilja ha ett arbete och tjäna pengar.

Många människor vill ha hennes hjälp med städning och tvättning

men hon kan sällan tacka ja till jobben.

Tiden räcker inte till

och Alfhilds mamma Johanna

är gammal och trött.

Hon kan bara hjälpa till lite grand.



Mamma Alfihild och Axel.

Alfihild sköter hemmet.

Hon måste vara med Axel hela tiden, prata med honom och torka upp när han bajsar på sig. Det gör han flera gånger om dagen, när han blir arg och ledsen.

– Titta här Axel, säger Otto.

Axel tittar upp på sin pappa.

– Axe, säger han.

Han är fem år gammal och kan nästan säga sitt eget namn Otto knäpper ihop händerna och rullar tummarna runt varandra.

– Vet du varför jag gör så här? frågar han.

– Jo, det är för att jag inte gör så här, skojar Otto och snurrar tummarna åt andra hållet.

Axel förstår inte vad Otto menar men han skrattar lyckligt.

Det är dags att laga middag.



Axels storasyster Engla kånkar in en gryta med vatten och ställer på spisen.  
Hon är åtta år och till stor hjälp hemma.  
Engla passar sin lillebror när Alfhild tvättar eller städar.

Familjen bor i ett litet hus i Djursholm.  
Det ligger högt uppe på en kulle.  
Alfhild kallar huset för Solstugan.  
Det låter lyckligt och glatt, tycker hon.  
Otto jobbar vid i Maskinhuset vid elverket.  
Han skyfflar svarta kolstycken in i en stor ugn som brinner dag och natt.

Det är många som bor i Solstugan, i de två små rummen och på vinden.  
Just nu är de tretton stycken.  
Axel har fått småsyskon.  
Mormor Johanna och två morbröder flyttar in och en moster och hennes familj.  
Axel kan inte hålla reda på dem alla.  
Han håller sig till mamma och storasyster Engla.  
Och pappa Otto förstås, när han är hemma.

Den lilla Solstugan skakar.



Solstugan i Djursholm.